

Proměny náboženství a sociopolitická změna

Změny, jimiž současná religionistika prochází, inspirovaly jednání již několika speciálních konferencí IAHR, pořádaných v posledních letech rychle za sebou. K nejzávažnějším patřila konference v Marburku (1988), kde se jednání zaměřovalo zejména na institucionální a strategickou stránku rozvoje religionistiky, a konference ve Varšavě (1989), jež se soustředila na metodologické otázky vlastního pojetí religionistiky a jejího místa v kontextu společenských věd. Zatímco konference v Marburku kladla důraz na širší zakotvení činnosti IAHR, varšavské jednání ve svých závěrech zdůraznilo především potřebu teoretické reorientace studia náboženství. Znamenalo posun od chápání náboženství jako "výrazu víceméně teologicky utvářené kategorie posvátna" k pojetí, jež chápe náboženství jako "realitu propojující sociální aktivity".

Z postulatů obou těchto zasedání vycházela i speciální konference IAHR *Proměny náboženství a sociopolitická změna* (Religious Transformations and Socio-Political Change), konaná ve dnech 5.-9. srpna 1991 v Burlingtonu (Vermont, USA) za vydatné spolupráce Severoamerické asociace pro studium náboženství (NAASR) a Vermontské univerzity. Jednání, k němuž mohli být díky bohatému sponzorování přizváni též zástupci "východní" Evropy a Latinské Ameriky, se zúčastnilo asi 40 badatelů ze 13 zemí.

Téma konference bylo rozvrženo do čtyř bloků. Po vstupních referátech Luthera H. Martina (USA), jež vymezil vlastní téma jednání, a Armina W. Geertze (Dánsko), který upozornil na některé novější teorie tradice a změny, se stal východiskem k dalšímu jednání blok modelových příkladů ze starověkých náboženství. Barbra N. Porterová (USA) se v jeho rámci věnovala roli Mardukova kultu v asyrské politice, Giovanni Casadio (Itálie), vycházející z osudů Máního a Mazdaka, otevřel obecnou otázku vztahu proroka a krále v předislámském Íránu a Henk S. Versnel (Nizozemí) dokumentoval prolínání náboženských a politických motivů na helénistických textech.

Druhý blok tvořila konkrétní problematika "východní" Evropy, přičemž většina referátů zde byla aktuálně inspirována přelomovým rokem 1989. Hlavní pozornost byla přirozeně věnována roli náboženství (církvi) ve vlastním průběhu a sociopolitickém vyústění přelomových událostí. Se znalostí prostředí jednotlivých zemí "východní" Evropy se touto otázkou zabývali zejména Gary Lease (USA), Jan Szmyd (Polsko), Dimitrij V. Mikulskij (SSSR) a B. Horyna (ČSFR); speciální problematice náboženských a etnických minorit se v daném kontextu věnovali také Janusz Danecki (Polsko) a Irén Lovászová (Maďarsko). O nastínění širšího rámce sociopolitických změn ve "východní" Evropě se pokusil Dalibor Papoušek (ČSFR) v dimenzio-

nálním srovnání globalizujících reflexí Jana Pavla II. a Michaila Gorbačova. Teoretická úvaha Petera Antese (SRN) nad příklady teologie osvobození a "protestantského kláštera" v německém Loccum jako krajními polohami tradičních konfesí již tematicky předznamenala blok Latinské Ameriky.

V jeho rámci převládala tematizace vztahu křesťanství a domorodých náboženství, nejvýrazněji v příspěvcích Elia Masferrer Kana (Mexiko), Irene Vasquesové (USA), Silvie Marcosové (Mexiko), Pabla G. Wrighta (Argentina) a Lawrence Sullivana (USA). Výběrová analýza latinskoamerického fenoménu obnažila tendenci, jež byla naznačena již některými dřívějšími referenty, totiž přerůstání sociopolitických změn ve změnu sociokulturní. Tento proces vystupoval v průběhu konference stále více na povrch.

Zvláště výrazně to ukázal závěrečný blok věnovaný teoretickým otázkám. Vedle "čistě" metodologických referátů Uga Bianchiho (Itálie) a Jeppe S. Jensena (Dánsko) tuto linii především posílily příspěvky Rosalindy Hackettové (USA) a Donalda Wiebeho (Kanada), opírající se o studium afrických náboženství. Nejpodnětnějším však bylo zřejmě vystoupení Jordana Papera (Kanada), jenž se pokusil aplikovat široká metodologická hlediska, běžně užívaná při studiu asijských náboženství, na euroamerickou kulturu.

Právě takové přístupy zpochybňující univerzální nárok tradičního eurocentrického paradigmatu staví religionistiku před nutnost širšího zakotvení, a to nejen cestou institucionálního šíření, ale především cestou hlubokých metodologických proměn.

DALIBOR PAPOUŠEK